

Наприклад, досвідчений працівник з виконання наладок обладнання може простоювати 20% свого часу. Якщо продукт, який виробляється, споживає 80% часу компанії – виробника (наладчика), то поточне невикористання потужності в розмірі 20% плюс потужність, вивільнена перериванням виробничої лінії в розмірі 80%, дасть компанії можливість вивільнити одного працівника по наладці. Таким чином, є можливість зменшувати або збільшувати непрямі постійні витрати в короткостроковому періоді шляхом додавання або вивільнення ресурсів.

З метою більш оптимальної формалізації процесу прийняття рішень «виробляти чи купувати» необхідне об'єднання концепції обліку витрат за процесами та включення – вивільнення ресурсів в короткостроковому періоді. Однак, навіть ця змінена методологія все ще припускає, що всі рішення «виробляти чи купувати» формуються на короткий період часу, тобто розраховуються на період менше одного року.

Разом з тим, контракти на поставку товарних ресурсів часто укладаються на більш тривалий період, тому подібна методологія необхідна для прийняття рішень в довгостроковому періоді. Наприклад, діяльність компаній автомобільної галузі США в сучасних умовах характеризується переходом від однорічних контрактів, представлених найменшою ціною пропозиції для покупців в бік аутсорсингу повністю інтегрованих модулів постачальників на основі багаторічних контрактів. В сфері послуг строк контрактів починається від трьох років (наприклад, десятирічні контракти, отримані компанією IBM).

Адаптуючи існуючі підходи, які використовуються для прийняття короткострокових рішень «виробляти чи купувати», можна застосовувати метод обліку витрат за процесами для вибору «виробляти чи купувати» в довгостроковому періоді. Такі формалізовані методи контролю ситуаційно-орієнтованого середовища охоплюють короткострокове прийняття рішень «виробляти чи купувати» та дають можливість провести ґрунтовний аналіз обох варіантів.

Оскільки сучасна форма ділових відносин в західних країнах все частіше пов'язана з спільним підприємництвом та кооперацією, вона ґрунтується на довгострокових, стратегічних рішеннях, то відповідні рішення «виробляти чи купувати» приймаються договірними сторонами на період від 2 до 3 років. В такому випадку використання ситуаційного короткострокового аналізу, який був розглянутий вище, не є можливим, оскільки він не забезпечує аналіз та відображення ресурсів, які будуть доступні для використання протягом довгого періоду часу. Таким чином, відповідною методологією для таких довгострокових рішень є підхід «використаних ресурсів», який ігнорує грошові потоки в короткостроковому періоді часу та використовує метод накопичення та обліку витрат за процесами.

Висновки та пропозиції. Використання аутсорсингу в умовах конкуренції та нестабільного ринкового середовища є одним із чинників виживання та розвитку бізнесу. Для прийняття відповідних рішень необхідно провести оцінку переваг та недоліків аутсорсингу для конкретного підприємства. Для вирішення питання «виробляти чи купувати» вважаємо доцільним використовувати концепцію обліку витрат за процесами. З метою дослідження реалістичних сценаріїв залучення ресурсів на довгостроковий період можуть використовуватися моделі лінійного програмування, які конструюються в розрахункових таблицях та допомагають вирішити практичні проблеми на підставі проведення аналізу «що - коли». Такі моделі можуть бути легко модифіковані для відображення вартісних коефіцієнтів або обмежень по розміру ресурсів.

Методологія прийняття рішень «виробляти чи купувати», вивчення можливостей її застосування в українській практиці потребують подальшого дослідження. Адаптація зарубіжного досвіду в вітчизняну практику методів для прийняття рішень «виробляти чи купувати» передбачає розвиток конкуренції на ринку, проведення масштабних змін бізнес-процесів, процесів управління підприємств та комплексу інших заходів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Kremic T., Tukul O.I., Rom W.O. Outsourcing decision support: a survey of benefits, risks, and decision factors. / T. Kremic, O.I Tukul, W.O. Rom // Supply Chain Management, vol. 11, issue 6, 2006. - p. 467-482.
2. Balakrishnan J., Cheng C.H. The Theory of Constraints and the make-or-Buy Decision: An Update. / J. Balakrishnan., C.H. Cheng // The Journal of Supply Chain Management.- Winter, 2005. - p. 40-47.
3. Mantel S., Tatikonda M., Liao Y. A behavioral study of supply manager decision-making: Factors influencing make versus buy evaluation. / S. Mantel, M. Tatikonda, Y. Liao // Journal of Operations Management, vol. 24, issue 6. – December, 2006. - p. 822-838.
4. Johnsen R., Johnsen T., Arab R. Coping with Outsourcing: An Interaction and Network Perspective. / R. Johnsen, T. Johnsen. R. R. // Problems & Perspectives in Management, issue 2, 2006. - p. 78-85.
5. Tompkins J.A., Simonson S.W., Tompkins B.W., Upchurch B.E. Relationships: The Key to Outsourcing Success. / J.A. Tompkins, S.W. Simonson, B.W. Tompkins, B.E. Upchurch // Supply Chain Management Review, vol. 10, issue 5. - July/August, 2006. - p. 13T-22T.
6. Helms M., Ettkin L., Baxter J., Gordon M. Managerial Implications of Target Costing. / M. Helms, L. Ettkin, J. Baxter, M.Gordon // Competitiveness Review, vol. 15, issue 1, 2005. - p. 49-56.
7. Moody P. 10 Proven Ways to CUT your Spend. / P. Moody // Supply Chain Management Review, vol. 9. - December, 2005. - p. 22-26.
8. А. Дж. Стрикленд III. Аутсорсинг: преимущества и недостатки. - Режим доступа: http://www.up-pro.ru/library/strategy/outourcing/prons_cons.html.
9. Аткинсон Энтони А., Банкер Раджив Д., Каплан Роберт С., Янг Марк С. Управленческий учет, 3-е издание. : Пер. с англ. / Энтони А. Аткинсон, Раджив Д. Банкер, Роберт С. Каплан, Марк С. Янг. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. - 874 с.

УДК 339.982, 339.972

ПЕРСПЕКТИВИ СУВЕРЕННОГО ДЕФОЛТУ В КОНТЕКСТІ НАСЛІДКІВ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Гевлич Л.Л., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту Донецького національного університету (Україна)

Гевлич І.Г., к.т.н., доцент, доцент кафедри вищої та прикладної математики та інформатики Донбаської національної академії будівництва та архітектури (Україна)

Гевлич Л.Л., Гевлич І.Г. Перспективи суверенного дефолту в контексті наслідків сучасної фінансової кризи в Україні

Теоретичне осмислення сутності наявної вітчизняної кризи, її причин та наслідків здатне надати інструментарій для розробки дієвих заходів із нейтралізації кризових явищ. Метою статті є дослідження поняття суверенного дефолту як наслідку фінансової кризи з точки зору його неминучості, імовірності та впливу на національну економіку. Для досягнення поставленої мети була розглянута сутність фінансової кризи в рамках причинно-наслідкового ланцюжку, на основі історичної ретроспективи досліджено поняття суверенного дефолту в аспекті передумов та наслідків, проаналізовано поточне економічне становище України з точки зору імовірності дефолту, надані прогнози щодо подальшого сценарію дій. За результатами сформовано висновки та визначені напрями подальших досліджень.

Ключові слова: фінансова криза, суверенний дефолт, економіка, валовий внутрішній продукт, державний бюджет.

Гевлич Л.Л., Гевлич І.Г. Перспективи суверенного дефолта в контексте последствий современного финансового кризиса в Украине

Теоретическое осмысление сущности отечественного кризиса, его причин и последствий способно предоставить инструментарий для разработки действенных мер по нейтрализации кризисных явлений. Целью статьи является исследование понятия суверенного дефолта как результата финансового кризиса с точки зрения его неизбежности, вероятности и влияния на национальную экономику. Для достижения поставленной цели была рассмотрена сущность финансового кризиса в рамках причинно-следственной связи, на основе исторической ретроспективы исследовано понятие суверенного дефолта в аспекте предпосылок и последствий, проанализировано текущее экономическое положение Украины с точки зрения вероятности дефолта, предоставлены прогнозы относительно дальнейшего сценария действий. По результатам сформированы выводы и определены направления дальнейших исследований.

Ключевые слова: финансовый кризис, суверенный дефолт, экономика, валовый внутренний продукт, государственный бюджет.

Gevlych L., Gevlych I. Prospects for sovereign default in the context of the consequences of the current financial crisis in Ukraine

Theoretical understanding of the essence of the existing national crisis, its causes and consequences can provide tools to develop effective measures to neutralize the crisis. The article aims to study the concept of sovereign default as a consequence of the financial crisis in terms of its inevitability, probability and impact on the national economy. To achieve this goal was considered the nature of the financial crisis as part of a causal chain, the historical retrospective examines the concept of sovereign default in terms of preconditions and effects analyzes the current economic situation in Ukraine in terms of probability of default provided forecasts for further action scripts. Based on the results generated by the conclusions and directions for further research.

Keywords: financial crisis, sovereign default, the economy, gross domestic product, the state budget.

На сьогодні в Україні спостерігається найважча за всю історію її існування економічна ситуація, обумовлена внутрішніми та зовнішніми факторами. Якщо можна так висловитися, це «криза криз», що може мати катастрофічні наслідки за всіма сферами: фінансовою, банківською, виробничою, політичною та соціальною. Її шонайшвидше подолання є не тільки бажаним фактором з точки зору зменшення негативних наслідків для економіки країни, а й умовою існування в подальшому на політичній арені самої держави Україна. В аспекті вищесказаного теоретичне дослідження сутності кризи, її причин та наслідків здатне надати інструментарій для розробки дієвих заходів із нейтралізації кризових явищ.

Причини виникнення економічних криз з точки зору пошуку ефективного інструментарію їх запобігання були предметом дослідження багатьох закордонних та вітчизняних учених. Серед них Дж. М. Кейнс, М. Кондратьєв, К. Маркс, П. Самуельсон, М. Туган-Барановський, Р. Дж. Хоутрі, Й. Шумпетер, Дж. Тобін, К. Ерроу, Ф. Кідланд, В. Іноземцев, Є. Балацький, С. Глазєв, Є. Переполькін, А. Гончарук, Д. Лук'яненко, В. Василенко, Л. Дмитриченко та ін. Останнім часом велика увага приділяється розмежуванню зовнішніх і внутрішніх причин циклічності ринкової економіки, а також визначенню ролі держави в антикризовому регулюванні. Але в той же час сучасна криза в Україні відбувається в унікальних умовах на тлі воєнної агресії та економічної підтримки різновекторних геополітичних гравців, що формує особливості процесів, що протікають, та наслідків, що можна очікувати. Тому дослідження імовірності дефолту в умовах фінансової кризи наявної економіко-соціальної ситуації України має велике теоретичне та практичне значення.

Метою статті є дослідження сутності суверенного дефолту як наслідку фінансової кризи з точки зору його неминучості, імовірності та впливу на національну економіку.

Для досягнення поставленої мети були послідовно вирішені наступні завдання:

- розглянуто сутність фінансової кризи в рамках причинно-наслідкового ланцюжку;
- на основі історичної ретроспективи досліджено поняття суверенного дефолту в аспекті передумов та наслідків;
- проаналізовано поточне економічне становище України з точки зору імовірності дефолту;
- сформульовані висновки щодо подальшого сценарію дій.

Розгляд сутності, різновидів, проявів та наслідків криз в історичній ретроспективі дозволяє погодитися із А. Чухню у визначенні кризи як складного суспільно-економічного явища, в якому поєднуються матеріально-технологічні та соціально-економічні аспекти [1], та О. Барановським, який підкреслює багатоаспектність категорії кризи [2]. У сучасному розумінні криза (від грец. *krisis* – вихід, закінчення, суд і вище справедливе покарання) – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєстійкості в навколишнім середовищі [3].

Щодо чіткого визначення дефініції фінансової кризи слід констатувати різновекторність досліджень цього питання. На думку Ч. Киндлебергера фінансова криза – це гостре, коротке, безпосередньо не пов'язане з циклом погіршення усіх або більшості фінансових показників – короткострокових відсоткових ставок, цін на активи, збільшення комерційних банкрутств і краху фінансових посередників [4]. Ф. Мишкін визначає фінансову кризу як процес дезорганізації фінансового ринку, за якого проблеми несприятливого вибору та моральної шкоди призводять до того, що фінансові ринки перестають відігравати роль каналу передачі фінансових ресурсів суб'єктам із найкращими інвестиційними можливостями [5]. О. Барановський під фінансовою кризою розуміє різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що спричиняє порушення його функціонування, зниження цінних показників, погіршення ліквідності й якості фінансових інструментів, банкрутство учасників. При цьому криза має одночасно виконувати наступні дії та мати такі наслідки:

- системно охоплювати фінансові ринки та інститути фінансового сектору, грошовий обіг і кредит, міжнародні та державні фінанси;
- негативно впливати у середньо- і довгостроковому періоді на економічну активність усередині країни й на динаміку добробуту населення;
- проявлятися у фінансовому секторі й на фінансових ринках, у міжнародних фінансах, у сфері грошового обігу, у сфері державних фінансів;
- являти собою реалізацію системного ризику і супроводжується ефектом «доміно» [2].

Дослідники Ю.С. Ребрик та І.В. Сириця ідентифікують такі форми реалізації фінансової кризи, що взаємопов'язані, посилюючи негативний вплив на економіку країни:

- 1) банківська криза – пов'язується із неспроможністю значної кількості банків виконувати свої зобов'язання;
- 2) кредитна криза – відбувається в результаті браку коштів на кредитному ринку, що ускладнює для позичальників отримання фінансування та призводить до спекулятивних операцій у сфері кредитування;
- 3) ринкова криза – виникає, коли ціни активів на фінансових ринках зростають більшими темпами, ніж доходи, які очікується отримати за активами;
- 4) валютна криза – виникає у разі спекулятивної атаки на валюту, що призводить до різкої девальвації національної грошової одиниці, пов'язана із надмірним використанням офіційних золотовалютних резервів, зростанням дефіциту платіжного балансу, введенням валютних обмежень у країні тощо;
- 5) суверенний дефолт – виникає у випадку офіційного оголошення банкрутства держави, відповідно до цього держава визнає свою неспроможність розрахуватися за своїми зобов'язаннями;
- 6) криза ліквідності – неможливість оперативної купівлі ліквідних активів на ринку за ринковою ціною, на фінансовому ринку при цьому спостерігається перевищення попиту на ліквідні активи над їх пропозицією [6].

Якщо відкинути останні два пункти як такі, що змішують причини та наслідки, та додати бюджетну кризу, можна погодитися із багатовекторністю та взаємним впливом складових фінансової кризи.

Безумовним детонатором фінансової кризи найчастіше виступає тривале структурне нагромадження фінансових дисбалансів в

економіці [7], але деталізація зовнішніх та внутрішніх причин криз, яка здійснюється більшістю дослідників, на наш погляд, є важливою як з точки зору розуміння сутності кризи, так і нейтралізації її наслідків.

Зовнішні причини криз пов'язані з тенденціями та стратегією макроекономічного розвитку чи навіть розвитку світової економіки, конкуренцією, політичною ситуацією в країні, внутрішні – з ризикованістю стратегій маркетингу, внутрішніми конфліктами, недоліками в організації виробництва, недосконалістю управління, інноваційною й інвестиційною політикою [8]. Представники неокласичної та ліберальної шкіл вважали причиною криз недоспоживання населення, що, як наслідок, викликає умовне надвиробництво, тому дієвим засобом від криз називали стимулювання споживання. Фрідріх А. фон Хайек, прихильник ринкової свободи й послідовний супротивник державного втручання, допускав, що кризи надвиробництва виникають через надлишкове фінансування з боку держави. В цілому, економічною наукою розроблено цілу низку теорій, що розкривають причини економічних криз та їхню циклічність:

- грошова теорія пояснює цикл кризи експансією банківського кредиту (Хоутрі й ін.);
- теорія нововведень роз'яснює цикл кризи використанням у виробництві важливих нововведень (Шумпетер, Хансен);
- психологічна теорія трактує цикл кризи як наслідок хвиль песимістичного й оптимістичного настрою, що охоплюють населення (Пігу, Беджгот й ін.);
- теорія недоспоживання вбачає причину циклу кризи в занадто великій частці доходу, що припадає багатим і ощадливим людям, у порівнянні з тою, що може бути інвестована (Гобсон, Фостер, Кетчінгс й ін.);
- теорія надмірного інвестування розглядає в якості причини рецесії, швидше, надмірне, ніж недостатнє, інвестування (Хайек, Мізес й ін.).

Результати дослідження сутності криз в історичному аспекті дозволили запропонувати удосконалену класифікацію їхніх чинників:

1) зовнішні чинники:

- політичні фактори випадкової або навмисної дестабілізації економічної ситуації країни;
- неконтрольований рух міжнародного спекулятивного капіталу;
- торгівельна та інвестиційна відкритість країни, що виявляється в надмірній концентрації експорту та імпорту за регіонами, товарами та послугами й динаміці відтоку іноземних інвестицій;
- боргова залежність, зростання рівня якої призводить до виникнення загроз фінансовій безпеці країни;

2) внутрішні чинники:

- погіршення загальноекономічного стану країни, зокрема, що проявляється у зниженні темпів приросту валового внутрішнього продукту (ВВП), зростанні рівня безробіття, надмірних інфляційних чи дефляційних процесів;
- фінансова нестабільність, ознаками якої є розвиток кризових явищ у банківській системі, погіршення стану бюджетно-фіскального сегменту;
- соціально-політична нестабільність;
- невідповідність суб'єкта управління стану й тенденціям розвитку об'єкта управління.

Що стосується наслідків кризи, слід пам'ятати, що криза, хоч порушує стійкість системи, радикальним чином її оновлює. Стабільний стан і криза виступають постійними антагонізмами в розвитку будь-якої системи, при цьому очисна сила кризи потрібна системі не менше, ніж стабільне існування [8]. В той же час говорячи про фінансову кризу, ми розуміємо, що її «очисна сила» здатна спричинити серйозні руйнівні дії щодо існуючої системи та, супроводжуючись значними соціально-економічними потрясіннями, включаючи зубожіння широких мас населення, привести до зламу існуючої фінансової та політичної систем.

Таким чином, наслідки кризи можна класифікувати за вектором їхнього впливу на існуючу систему як:

- 1) оздоровлення соціально-економічної системи (позитивні наслідки);
- 2) консервація чи послаблення кризових явищ при збереженні існуючої соціально-економічної системи (нейтральні наслідки);
- 3) руйнування соціально-економічної системи (негативні наслідки).

При цьому слід пам'ятати, що навіть при зламі існуючої системи немає гарантій покращення стану, бо не можна виключати ланцюговий характер криз, тобто, перехід кризи у стан нової навіть більш глибокої та тривалої кризи. У цьому контексті найбільш руйнівним наслідком фінансових криз є суверенний дефолт.

Якщо звернутися до економічної енциклопедії, дефолт (англ. default) – це припинення виплати процентів на цінні папери, коли компанія перебуває в процесі ліквідації [9], але в більш широкому сенсі це явище, що обумовлюється небажанням, неможливістю або частковою можливістю фізичної, юридичної особи або держави в цілому погасити свої боргові зобов'язання, представлені облігаціями, банківськими позиками, векселями, заставними, чеками тощо. Дефолт не слід плутати із банкрутством: при останньому є формальне підтвердження неможливості (часткової можливості) погасити борги, а при дефолті – ні, але слід пам'ятати, що перед банкрутством завжди спостерігається дефолт.

За різновидами дефолт буває:

- 1) технічним - формальне порушення умов договору, наприклад щодо сплати процентів, надання передбачених договором документів, підтримки певного рівня фінансових показників впродовж дії угоди тощо, що не виключає в результаті можливостей як виконання договору, так і об'явлення банкрутства;
- 2) дефолтом по обслуговуванню боргу - фактична невиклата поточної заборгованості чи, загалом, боргових зобов'язань в обумовлений строк та в обумовленій сумі незалежно від рівня фінансових показників і вартості поточних активів позичальника;
- 3) суверенним – припинення обслуговування зовнішніх боргів державою чи значне порушення умов такого обслуговування, що відрізняється від інших видів дефолтів не тільки своєю масштабністю, а й відсутністю юридичної підтримки держави.

Передумовами дефолту зазвичай виступають наступні явища:

- надмірна залежність від зовнішнього кредитування в іноземній валюті;
- від'ємна динаміка темпів зростання ВВП;
- напружена соціально-політична обстановка в країні;
- зростання безробіття;
- втрата довіри до банківської системи та серйозні проблеми в її рамках;
- високі інфляція та ймовірність девальвації курсу національної валюти по відношенню до стабільних світових валют;
- зміна напрямку глобальних потоків капіталу.

Результати аналізу сутності явищ, класифікованих як передумови та наслідки суверенного дефолту, показують цікаву особливість їх взаємодії - відсутність чіткого розмежування: наприклад, інфляційні процеси в економіці можуть викликати дефолт та проявлятися в його наслідках в рамках валютної кризи, а зростання безробіття в комплексі з іншими негативними явищами провокує переддефолтну ситуацію та в результаті її демонструє катастрофічну ситуацію на ринку праці тощо.

Проаналізуємо більш детально, чим саме закінчується зазвичай суверенний дефолт у сучасному світі. Безумовно, перше, що спадає на думку, це комплекс негативних наслідків, в якості яких можна ідентифікувати наступні:

- 1) імідажеві втрати країни як збиток для фінансового рейтингу держави: сучасний світ побудований на системному залученні зовнішнього кредитного капіталу для вирішення внутрішніх проблем, а оскільки ринок кредитів незалежний, ніхто не зможе змусити дати грошей державі, яка відмовилася від виплати боргів, тобто держава-банкрут втрачає можливість фінансової страховки або отримує доступ до ринку капіталу за підвищеними цінами;
- 2) валютна криза, що проявляється у падінні курсу внутрішньої валюти, оскільки гроші - це опосередковано мірило рівня довіри до

держави: проблеми при цьому виникають на всіх внутрішніх ринках у зв'язку із зниженням купівельної спроможності національної валюти при недостатньому рівні внутрішнього виробництва;

3) економічний колапс, пов'язаний із неможливістю продовження виробництва на суб'єктах, що мають в своєму технологічному ланцюжку іноземний фактор - комплектуючі або фінансування: виробництво стає нерентабельним або взагалі неможливим за вищенаведеними причинами;

4) колапс банківської системи як такої, що залежить від економічного рейтингу держави: результатом подібного виступає банкрутство багатьох банків та, слідом за цим, підприємств за причини втрати коштів на рахунках та неможливості скористатися внутрішнім кредитом для стабілізації положення;

5) пов'язані із вищевикладеним політичні та соціальні проблеми: в результаті виникає політична недовіра до держави, падають реальні доходи населення та його рівень життя, що у комплексі із зростанням безробіття призводить до соціальних бунтів.

А ось чи є позитивні моменти в такій ситуації? Як не дивно, є, і серед них можна виділити:

1) переорієнтацію коштів, що раніше йшли на обслуговування зовнішнього боргу, на вирішення внутрішніх проблем, які страждали від недофінансування, а також вимушене збалансування бюджету;

2) використання дефолту в якості засобу підвищення конкурентоспроможності економіки та внутрішніх виробництв за рахунок здешевлення виробленого товару для зовнішнього покупця через падіння вартості праці і здешевлення інших ресурсів внутрішнього виробництва;

3) вимушену перебудову економіки держави в умовах ізоляції від зовнішнього фінансування та імпорту, створення безпечного рівня функціонування;

4) звільнення від «зайвих» сфер економіки разом із зростанням реального виробництва;

5) зменшення боргового навантаження держави за рахунок реструктуризації зовнішніх боргів.

Співвідношення позитивних та негативних наслідків суверенного дефолту залежить від конкретних соціально-економічних обставин, проте твердження, що саме дефолт призводить до значних економічних втрат, є оманливим: американські науковці Кармен Рейнхарт та Кеннет Рогоффа, проаналізувавши статистичні дані з 1350 р., дійшли висновку, що практично всі країни світу пережили дефолт за своїми зовнішніми зобов'язаннями в період, коли їхня економіка перебувала на стадії становлення [10]. З 1300 до 1799 рр. борги перед закордонними кредиторами відмовлялися сплачувати такі західноєвропейські країни, як Франція, Англія, Німеччина, Португалія, Іспанія. У Франції подібна «неприємність» траплялася вісім разів, у тому числі чотири рази в 18 столітті. Абат Терре, французький міністр фінансів у 1768-1774 рр., взагалі вважав, що держава повинна оголошувати дефолт як мінімум раз на століття. Сучасна економічна практика свідчить: дефолт, який з 70-х років і до сьогодні неодноразово оголошували 75 країн, для жодної з них не став фатальним. Так, влада США регулярно використовувала оголошення дефолту як метод стабілізації економіки, відмовляючись погашати свої борги перед зовнішніми кредиторами чотири рази: у 1838 р., 1893-95 рр., 1933 р. та 1971 р. Дослідники Майкл Томз та Марк Райт нарахували 251 випадок дефолту у 107 країнах з 1820 до 2012 рр. Еквадор, Мексика та Уругвай оголошували дефолти по вісім разів. Хуан Крусес та Крістоф Трешеш нарахували 182 випадки кредитних реструктуризацій у 68 країнах з 1978 до 2010 рр. Найсвіжіший нефатальний приклад - реструктуризація боргів Греції у 2012 р. [11].

Тобто руйнівним є не дефолт, а неадекватна політика уряду в докризовий і післякризовий періоди. І в цьому сенсі цікавий приклад Аргентини: наслідками дефолту 2001 р. стали економічний колапс, девальвація валюти, голодні бунти. Причинами цього фінансові експерти вважають популізм тамтешньої влади, зокрема, президента Хуана Перона, який замість ведення прозорої державної стратегії обрав політику суміші економічного популізму і націоналізму. Передували дефолту в Аргентині обвальна приватизація високорентабельних державних підприємств банківської, паливно-енергетичної, транспортної сфер, сфери обслуговування, з одночасним звільненням інвесторів від податків. Наслідком цього наприкінці 90-х років стало закономірне різке скорочення надходжень до бюджету, що разом із зростанням зовнішнього боргу (на його обслуговування в 1999 р. витрачалося до 10% ВВП) призвело до краху у 2001 р., коли на світовому ринку різко знизилася ціна на зернові культури і відповідно впали валютні надходження. У відповідь уряд «збалансував» бюджет за рахунок різкого підвищення податків та зниження зарплат і пенсій державним службовцям, а також запровадив обмеження на зняття депозитів у банках. В результаті песо обвалився по відношенню до долара США до значень 1:100, значна питома вага підприємств стала банкрутами, до 20 % зросло безробіття, почалися соціальні бунти. Після дефолту до влади прийшли політичні сили, що централізували економіку: у державну власність перейшли великий авіазавод компанії Lockheed Martin, залізниця, нафтодобувач YPF, приватні пенсійні фонди. Але ж через десятиліття після дефолту Аргентина знову стала на межі кризи і знову в липні 2014 р. оголосила дефолт, який, на відміну від попереднього, не погіршив економічної ситуації в країні: протягом трьох років до цього песо знецінився практично вдвічі (на 98%), причому в останній рік темп падіння склав 49%, а після відмови Аргентини платити за зобов'язаннями девальював менш ніж на 5%. Тобто ані нові економічні реалії інтегрованої світової економіки, ні новий рівень прогресу не в змозі змінити основного постулату - якість вищого менеджменту вирішує долю країни.

Якщо звернутися до сучасного становища вітчизняної економіки, слід констатувати її пряму залежність від чистого припливу капіталу зовнішніх валютних кредитних ресурсів. Така ситуація, у свою чергу, була спровокована вузькістю внутрішнього ринку, надмірною залежністю від зовнішньої кон'юнктури, низьким рівнем економічного суверенітету при відсутності процесів реформування економіки та надзвичайній корупційності державного управління. Використання іноземних позик не на інвестування, а на задоволення споживчого ринку, а після – й на обслуговування зовнішнього боргу визначило споживчо-боргову модель розвитку української економіки на довгі роки.

Якщо розглядати відносні показники - індикатори рівня боргової безпеки держави, базовими з них є наступні [12]:

1) відношення державного боргу до ВВП: критичним рівнем для цього встановлюється діапазон до 60 % (за методологією Міжнародного Валютного Фонду), або до 80-100 % (за методологією Міжнародного банку реконструкції та розвитку);

2) відношення державного боргу до доходів державного бюджету: за методологією Міжнародного Валютного Фонду граничне значення цього показника 300 %;

3) відношення загальної суми річних платежів по зовнішніх державних боргах до доходів державного бюджету: згідно з Маастрихтськими критеріями граничною межею цього співвідношення є 20 %;

4) відношення загальної суми річних платежів за державним боргом до ВВП: критичним рівнем встановлюється діапазон 10-15 %.

Станом на 31.12.2014 р. державний та гарантований державою борг України становив 585.298.486,95 тис. грн. або 73.226.383,96 тис. дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 298.581.267,09 тис. грн. (51,01% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 37.355.344,31 тис. дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 286.717.219,87 тис. грн. (48,99%) або 35.871.039,64 тис. дол. США [13].

Розрахуємо наведені показники за даними Державної служби статистики України щодо соціально-економічного розвитку та показниками Державного бюджету України на 2015 р. [14,15]. При цьому слід відмітити, що держава досить давно перешкоджає неофіційним дослідженням макроекономіки, надаючи інформацію вкрай повільно та у неспівставних показниках. Так, станом на 01.03.2015 р. на офіційному сайті Державної служби статистики України наведена інформація тільки за 3 квартал 2014 р., до того ж частково з переводом у долари США, частково – тільки у гривнях. Тому для розрахунку показників зроблені певні припущення: шляхом екстраполяції знайдено умовні показники доходів та валового внутрішнього продукту України за 2014 р., а показники, що надані виключно в національній валюті, переводилися у долари США за оптимістичним курсом 20 грн. за 1 дол. США. Знайдені результати продемонстрували дефолтний стан фінансової системи України на кінець 2014 - початок 2015 рр. за трьома з чотирьох базових показників:

- 1) відношення державного боргу України до ВВП на кінець 2014 р. склало 200,75 % при максимально допустимому рівні 80-100 %;
- 2) відношення державного боргу до доходів державного бюджету, запланованих на 2015 р., склало 122,98 % при граничному значенні 300 %;
- 3) відношення загальної суми річних платежів по зовнішніх державних боргах до доходів державного бюджету, запланованих на 2015 р., склало 46,22 % при граничній межі у 20 %;
- 4) відношення загальної суми річних платежів за державним боргом до ВВП за 2014 р. склало 44,73% при критичному рівні у 10-15 %.

Таким чином, можна констатувати, що дефолт в Україні бути повинен, але його немає, що пояснюється новими умовами геополітичної ситуації: сьогодні не ринкові умови, а політичні обставини диктують закономірності розвитку економічних процесів та навіть таких явищ, як фінансова криза. Але таке становище приховує в собі більше небезпек, ніж ринковий хаос, бо із зміною бажання чи внутрішньої ситуації держав-великих гравців на світовій арені суверенний дефолт для України без визначних успіхів у економічних реформах стане реальністю.

На сьогодні ж динаміка дій уряду України свідчить про перевагу курсу жорсткої економії шляхом урізання бюджетних витрат: скорочення пенсійних та інших пільг окремим категоріям населення, підвищення тарифів на оплату комунальних послуг, заморожування рівня мінімальної зарплати та пенсії – заходи непопулярні, але послідовні в рамках обраного курсу. Цього ж вектору притримується і центробанк як головний регулятор банківської сфери: відмова від фіксованого курсу гривні по відношенню до стабільних валют, майже повне унеможливлення операцій із валютою на внутрішньому ринку для фізичних та юридичних осіб та виведення валюти за кордон, введення тимчасових адміністрацій чи банкрутство великої кількості комерційних банків свідчать саме про пріоритет адміністративного, а не ринкового керування з боку Національного банку України. Знаючи про потреби національної економіки у валютних вливаннях (прем'єр-міністр України А.П. Яценюк у січні 2015 р. наголосив на сумі 11 млрд. дол. поточних виплат для обслуговування існуючого зовнішнього боргу при величині останнього у 73 млрд.дол. [16]) та політичну волю існуючого керівництва держави, ми впевнені й у подальшій не менш жорсткій реалізації цього напрямку. При цьому бізнес-еліту та населення запевняють у використанні жорсткої економії як єдиної можливості врятування країни, спираючись на досвід подолання кризи 2008 р. провідними європейськими економіками.

Дійсно, можна припустити, що суверенна боргова криза ЄС як наслідок критичного нагромадження та подальшого зростання державної заборгованості країн пов'язана із бажанням урядів створити ілюзію високого рівня добробуту своїх суспільств [17]. Роздування публічного сектору і фінансування соціальних інституцій у розвинутих індустріальних країнах, використання урядами активної експансіоністської фіскальної політики призвели до нестачі в приватному секторі суспільного доходу, який міг би стати джерелом інвестицій у науково-технічні розробки та забезпечення на цій основі інноваційного зросту і підвищення добробуту в суспільстві. Таке загострення проблеми структурних зрушень в кінцевому підсумку призвело до втрати ліквідності державних інститутів та формування критичних поточних боргів перед корпораціями і банками. І знов таки безперечно, що виходом із суверенної кризи, як і будь-якої менш масштабної, є ефективні зусилля вищого менеджменту за комплексною програмою дій управління державного боргу. У цьому сенсі сучасні економісти-неокласики (Б. Айхенгрін, Г.-Б. Шафер, Г.-В. Зінн) та політики консервативного й ліберального спрямування (А. Меркель, В. Шойбле, Г. Вестервелле, К. Лагард, Д. Камерон), як і вітчизняні урядовці, бачать вирішення проблеми боргової кризи у заміні експансіоністської фіскальної політики заходами зі зменшення державних видатків із подальшою лібералізацією економіки через скорочення публічного сектору й форсування структурних зрушень у реальному секторі для відновлення конкурентоспроможності, зокрема, принципу порівняльної переваги. Але в той же час у світі існує не менш популярна протилежна думка фінансових експертів (Дж. Сороса, П. Кругмана та інших) та європейських політиків соціал-демократичного та соціалістичного спрямування (Ф. Олланда, Ж.-М. Еро, П. Московічі, Г. Зігмара), які пропонують вирішувати проблему за допомогою кейнсіанських методів і продовжувати стимулювати попит та забезпечувати економічний розвиток за допомогою значного втручання держави через державні видатки [18]. Таким чином, альтернатива існує, а її заперечення є свідченням небажання вищого керівництва використовувати методи, окрім адміністративних. На жаль, послідовне «закручування гайок» та «затягування пасків», що відбувається досить давно, не приносить результатів: Постановою № 76 від 14.02.2015 р. Кабінет міністрів України погіршив макроекономічні прогнози на 2015 р., припустивши падіння ВВП України до 11,9 % при інфляції до 42,8 % [19], тобто само керівництво країни не сподівається на результативність заходів в поточному році. Найгірше, що в умовах потужної соціально-економічної та політичної криз в країні населення може просто не дочекатися подальшого поліпшення ситуації, якщо зважити, що при різниці поглядів на шляхи виходу з кризи більшість вітчизняних та закордонних експертів сходиться на одному: «Потреба уряду в зовнішньому фінансуванні поки залишається єдиним двигуном реформ» [20].

Таким чином, за результатами дослідження можна сформулювати наступні висновки:

1. Суверенний дефолт є суб'єктивним явищем, яке не може прямо визначитися рівнем соціально-економічного розвитку окремої держави.
2. Дефолт не є однозначно негативним чи суб'єктивним явищем з точки зору впливу на існуючу фінансову систему.
3. Україна за власним бажанням без урахування інтересів геополітичних гравців не в змозі об'явити суверенний дефолт, але він може стати невідворотним без комплексної програми дій щодо подолання кризи.

Дослідження дій уряду та розвитку економічних процесів в Україні з точки зору виходу з фінансової кризи буде напрямом подальших досліджень.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / А. Чухно // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 4–19.
2. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 3 – 20.
3. Черваньов Д. М. Міждисциплінарний словник з менеджменту : навч. посіб. / Д. М. Черваньов, О. І. Жилінська, М. В. Петровський та ін. – К. : Нічлава, 2011. – 624 с.
4. С. Р. Kindleberger С. Р. The Debt Situation of Developing Countries in Historical Perspective / С. Р. Kindleberger. – London: Praeger, 1978.
5. Mishkin F. S. The Causes and Propagation of Financial Instability: Lessons for Policymakers. / F. S. Mishkin. - Wyoming: Jackson Hole, 1997.
6. Ребрик Ю. С. Діагностика фінансової кризи України у контексті зовнішньоекономічної інтеграції / Ю. С. Ребрик, А. В. Сириця // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ “Економічна думка”, 2013. – Том 14. – № 3. – С. 187-195.
7. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку / Я. М. Столярчук. – К. : КНЕУ, 2009. – 365 с.
8. Кухта П. В. Кризи, їх причини та наслідки / П. В. Кухта // Ефективна економіка. – 2012. - № 10. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1439>.
9. Словopedia. Народна енциклопедія [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://slovedia.org.ua/38/53396/378793.html>
10. Чи є життя після дефолту? [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://pravda.if.ua/news-43443.html>.
11. Куле Т. Що ми знаємо про дефолт / Т. Куле [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/01/19/521739/>.
12. Башко В. Й. Безпечний рівень державного боргу / В. Й. Башко [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ecofin.org.ua/wp-content/uploads/2012/12/debt-ratio.pdf>.
13. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державою боргу України станом на 31.12.2014 р. [Електронний ресурс] —

Режим доступу: <http://www.fin.org.ua/news/1119753>.

14. Соціально-економічний розвиток України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

15. Про державний бюджет України на 2015 р.: Закон України від від 28.12.2014 р. № 80-VIII станом на 01.03.2015 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19/page>.

16. Україна повинна виплатити 11 мільярдів доларів у 2015 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/01/13/7054932/>.

17. Кончин В. І. Суверенна боргова криза ЄС: моделювання тимчасових рівноваг у межах теорії ігор / В. І. Кончин, М. В. Максименко // Економічний часопис-XXI. – 2012. - №5-6. – С. 13-17.

18. Чумак В. Д. Світова фінансова криза та шляхи її подолання в Україні / В. Д. Чумак, О. Г. Пенделяк [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/178.pdf>.

19. Про внесення змін у додатки 1 і 2 до постанови Кабінету міністрів України від 27.08.2014 р. № 404: постанова Кабінету міністрів України від 14.02.2015 р. № 76 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.slideshare.net/tsnua/ss-45471686>.

20. Фурса С. Дефолта не будет / С. Фурса [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://hubs.com.ua/discussions/karnavala-ne-budet.html>.

УДК 331.544

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ПОКАЗНИКІВ ЗОНИ ЯКІСНОЇ ТА КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ НА РЕЗУЛЬТУЮЧІ ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Гордничук Н.В., асистент кафедри «Менеджмент і маркетинг» ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Красноармійськ).

Гордничук Н.В. Моделювання впливу показників зони якісної та кількісної оцінки на результуючі показники оцінки якості професійного розвитку персоналу промислових підприємств.

У статті здійснено моделювання впливу показників зони якісної та кількісної оцінки на результуючі показники оцінки якості професійного розвитку персоналу промислових підприємств на основі використання результатів попередньо проведеного кластерного аналізу. Визначені моделі запропоновано в подальшому використовувати для прогнозування результуючих показників оцінки якості професійного розвитку персоналу.

Ключові слова: якість, професійний розвиток, персонал, підприємство, оцінка.

Гордничук Н.В. Моделирование влияния показателей зоны качественной и количественной оценки на результирующие показатели оценки качества профессионального развития персонала промышленных предприятий.

В статье осуществлено моделирование влияния показателей зоны качественной и количественной оценки на результирующие показатели оценки качества профессионального развития персонала промышленных предприятий на основе использования результатов предварительного проведенного кластерного анализа. Определенные модели предложено в дальнейшем использовать для прогнозирования результирующих показателей оценки качества профессионального развития персонала.

Ключевые слова: качество, профессиональное развитие, персонал, предприятие, оценка.

Gorodnichuk N. Modelling the impact zone indicators qualitative and quantitative assessment to evaluate the quality of the resulting figures professional development of industrial enterprises.

In the article the modeling of the performance area of qualitative and quantitative evaluation resulting indicators for assessing the quality of professional development of industrial enterprises based on the results of preliminary cluster analysis. Certain models proposed in the future be used to predict the resulting indicators to measure the quality of professional development.

Keywords: quality, professional development, staff, enterprise, assessment.

Обґрунтований вибір керівництвом підприємства стратегії всебічної активізації професійного розвитку персоналу на підставі покращення якості даного процесу має базуватися на кількісному підході, який би дозволив наочно переконати всіх його учасників у доцільності планованих змін та подолати можливий опір на всіх етапах впровадження програми змін у діючу систему професійного навчання і розвитку персоналу. В якості такого підходу доцільно обрати економіко-математичне моделювання, яке, за твердженнями багатьох дослідників, дозволяє з мінімальними витратами часу і ресурсів обробити досить велику кількість різномірної інформації, математично оцінити ступінь перехресного та попарного впливу досліджуваних показників на результати функціонування процесу та у формалізованому вигляді надати опис наявних причинно-наслідкових зв'язків, які спостерігаються у економічних явищах та процесах, що вивчаються. Отримані у процесі дослідження математичні моделі мають бути покладені в основу планування та прогнозування зміни значень як показників, що безпосередньо характеризують результативність професійного розвитку персоналу, так і показників, що відображають непрямий вплив якості професійного розвитку персоналу на загальну ефективність діяльності підприємства.

Сучасні підходи до оцінки ефективності та якості професійного розвитку персоналу засновані на комплексі показників оцінки, що передбачають врахування аспектів особистісного рівня, навчального закладу та підприємства. Так, О.А. Грішнова звертається до такої техніки аналізу, як витрати-вигоди (cost-benefit analysis) та відповідно до цього методу пропонує ідентифікацію витрат та вигод із врахуванням фактору часу та порівняння розміру отриманих у результаті професійного навчання вигод із величиною витрат на його здійснення [1, с.42-45]. О.С. Заклекта-Берестовенко обґрунтувала наявність кореляційного зв'язку між розмірами прибутку досліджуваних підприємств та величиною витрат на навчання працівників, на основі використання статистичних методів досліджень. Для виявлення його сили та напрямку дії використано метод порівняння паралельних рядів та коефіцієнт Фехнера, побудовано регресійні залежності впливу частки навченого персоналу у загальній чисельності працівників на обсяг валового прибутку у розрахунку на одного працюючого [2]. Т.А. Дерев'яно досліджено вплив витрат на навчання і розвиток персоналу на розмір показників фінансової і операційної діяльності підприємства. Дослідження кроскореляційних функцій на екстремум визначило лаг часу, що розділяє випереджаючі витрати на навчання і розвиток персоналу, і запізнюючі показники операційної діяльності підприємства та його фінансового стану. Визначено також максимальні значення коефіцієнтів парної кореляції (чисельник) і відповідні значення лага часу (знаменник) між оцінками витрат на навчання та розвиток персоналу і показників операційної діяльності (обсяг реалізованої продукції, оборотні кошти, основні фонди, прибуток) і фінансового стану підприємства [3]. На думку А.Я. Кібанова, оцінку якості навчання персоналу слід проводити шляхом складання схеми доходів і витрат підприємства, визначення сальдо грошового потоку, здійснення розрахунку чистого дисконтованого доходу згідно встановленої норми дисконту, та подальшого розрахунку чистої поточної вартості, середньорічної рентабельності й терміну окупності витрат проекту навчання персоналу. Автором також пропонується оцінювати вплив додаткового навчання робітників на рівень продуктивності їх праці [4]. В.А. Савченко визначено систему показників оцінки соціально-економічної ефективності професійного навчання персоналу та надано методичні рекомендації щодо визначення впливу зміни компетентності працівників на загальні результати діяльності суб'єктів господарювання [5, с.131-144].